

't inschrien

Oudheidkamer Twente

vijfendertigste jaargang laatste nummer, maart 2003

kwartaaluitgave van het
VAN DEINSE INSTITUUT

'T INSCHRIEN

VAN DEINSE INSTITUUT - TWENTSE ACADEMIE VOOR STREEKCULTUUR

*Een inschrien is een vakje in de tuugkist waarin waardevolle zaken werden bewaard.***Redactie:**

A.J. Bolusset-Brunt, Mirabeau/Delden

H. Hagens, Almelo

H.A. Kleerebezem, Borne

J.J.H. Meijer, Hengelo

A.L.A. Wevers, Hengelo

Eindredacteur:

M. Paskamp-van Santen, Mander

E-mail:mpaskamp@introweb.nl

Administratie:

Van Deirse Instituut, Het Elderinkshuis

De Klomp 35, 7511 DG Enschede

Tel. 053-4334577

Website: www.vandeinse.nl

Postrekening nr. 7460146

Rabobank Enschede rek nr. 31.67.32.311,

t.n.v. penningmeester Van Deirse Instituut

Aanleveren kopij

Artikelen voor 't Inschrien (zo mogelijk) aanleveren op **diskette** mét **uitdraai** en vermelding formaat.

Redactieadres:

M. Paskamp-van Santen,

Vleerhoeksweg 13, 7663 TK Mander.

Tel. 0541-680470

Overname van de inhoud, in welke vorm dan ook, is niet toegestaan zonder schriftelijke toestemming van de redactie.

Grafische vormgeving & Druk: SOWECO Almelo.

[ISSN 0166-3984]

INHOUD

- Uit het Elderinkshuis
- *Aukje Krommendijk* 1
- Jacob Unico Wilhelm van
Wassenaer Odam 1769-1812
- *Riet Geurtse* 5
- Van de streektalconsulent
- *Bert Groothengel* 10
- De Hottinge - kaarten van
Twente (1788-1792)
- *H.J. Versfelt* 11
- De nagelaten papieren van de
familie Elderink
- *G.J. Gröneveld* 19
- Het laatste stukje gelegd?
- *Geert Bekkerink* 26
- 35 jaar Inschrien
- *J.J.H. Meijer* 27
- Reglement voor de Bibliotheek
van het van Deirse Instituut 34
- Oproep 37

...uit het Elderinkshuis

Altaarstenen

Weet u nog, mijn relaas van de vorige keer over de zoektocht naar de altaarstenen in Engeland? Nou, ze zijn terecht. Dankzij een paar oplettende lezers van 't Inschrien weten we nu dat de stenen geplaatst zijn in het Roman Fort in Chester, vlak bij Hexham. En dan te bedenken dat ik op 500 meter daar vandaan overnacht heb! Op een boerderij, en de boerin heeft mij nog verteld dat vlakbij een oud Romeins huis stond. Vreselijk, ik was er dus zo dichtbij en heb ze toch niet gezien. Inmiddels hebben we de documentatie bij onze namaak-altaarstenen aangepast. Is mijn verhaal toch nog ergens goed voor geweest. Hoewel ... er was ook een reactie van iemand die zeker wist dat de naam Thuihanti niets te maken heeft met de vroegere Twentenaren. En zo blijven we bezig en begrijpt u direct waarom we het altijd zo druk hebben. Ik hou me maar aan wat J.J. van Deirse heeft geschreven.

Activiteiten

Het symposium over 'Typisch Twents' dat het VDI eind september had georganiseerd, was druk bezocht en leverde een verrassend resultaat op. Het blijkt dat je geen zaken of tradities als zijnde typisch Twents kunt benoemen dan wel aanwijzen. Soms zijn Twentse tradities wel uniek voor Nederland maar niet voor bijvoorbeeld West-Europa. Zelfs het vloggeln in Ootmarsum kan niet doorgaan voor typisch Twents want het komt alleen maar lokaal voor, n.l. in Ootmarsum. Typisch Twents werd omschreven als een gevoel en de Twentse identiteit werd een gewenste identiteit genoemd. Kennelijk heeft de Twentenaar er behoefte aan zich te onderscheiden van de rest van Nederland en verwacht hij kenmerkende zaken voor Twente met typisch Twents. Afijn, we zijn er nog lang niet over uitgedacht en gesproken. En niet alleen wij hier in Twente want onlangs begon ook de Volkskrant een serie artikelen over het al dan niet bestaan van de Nederlandse identiteit. We zijn dus in goed gezelschap.

In hetzelfde weekend werden naast het symposium de lezersdagen van de Tubantia, waaraan het Van Deirse Instituut meewerkte, ook druk bezocht. Het publiek vindt het kennelijk prettig eens de gezichten te zien van de mensen achter de verhalen over streekcultuur in het algemeen en het VDI in het bijzonder. Van bijvoorbeeld

Omslag: eerste Inschrien

Zeefdruk: Ontwerp Niek Monster (Enschede)

Tubantia-journalist Gerard Vaanholt die in zijn wekelijkse bijlage Stad en Land regelmatig verslag doet van streekculturele activiteiten. En van onze eigen dialectconsulent Bert Groothengel, die een kleine streektalkwis (is daar een Twents woord voor?) in elkaar had gezet waaraan driftig werd meegedaan. Onder de juiste inzenders werd een prijs verloot.

Ansichten

Ik ga u nu voorstellen aan nog zo'n onbekend gezicht achter het verhaal van het VDI. Bij het grote publiek is het niet bekend, maar in de mediatheek van het VDI bevindt zich een kostelijke en uitgelezen collectie 'ansichtkaarten', beter gezegd prentbriefkaarten. Deze collectie is een op zichzelf staand geheel en mag zich gelukkig prijzen met de onverdeelde en toegewijde aandacht van haar beheerder: Joop Sybrandi. Ongeveer 4 jaar geleden deed hij zijn intrede in het VDI om orde te scheppen in de chaos van de ca. 4500 ansichten. Een deel was grofweg geordend, dat waren de topografische kaarten, dus afbeeldingen van steden en dorpen. Ze waren alfabetisch opgeborgen, die van de grotere plaatsen (Almelo, Hengelo, Enschede) ook naar straatnaam. De rest van de kaarten was ongeordend. Joop maakte allereerst een scheiding tussen aan Twente gerelateerde kaarten en fantasiekaarten. Die ca. 750 fantasiekaarten verdeelde hij in 2 rubrieken: kerst- & nieuwjaarkaarten en de van-harte-gefeliceerdkaarten. Vervolgens lichtte hij de afdeling fantasie uit de collectie, want we moeten wel serieus blijven natuurlijk. Dat deed hij ook met dubletten en met kaarten van buiten Twente. Daarmee werd de verzameling een stuk kleiner en makkelijker hanteerbaar. Denkt u nu niet dat het overtollig materiaal in de prullenbak verdween. Nee, Joop moet nog nadenken over de (her)bestemming van die kaarten en bewaart ze ondertussen zorgvuldig maar wel apart van de eigenlijke verzameling. Na de eerste schifting ging hij de collectie zoveel mogelijk volgens de bestaande indeling bewerken. Die indeling bestaat uit rubrieken: plaatsen van Twente, alfabetisch en daarbinnen opgeborgen op ouderdom van de kaart. Behalve bij de grote pluk Enschede, die onderverdeeld is in straten (alfabetisch), pleinen, parken, monumenten, villa's, universiteit en haven. Verder de rubrieken Twentse folklore, 'mooi' Twente (landschappen, oude gebouwen, etc.), Twentse boerderijen (interieurs en exterieurs), grensgebieden Bentheim, Nordhorn en Gronau en tenslotte de rubriek Overijssel met de nadruk op Salland. De topografische rubriek is veruit de grootste. Goed, alle Twentse kaarten stonden nu netjes op hun plaats in een van de 4 grote kaartenbakken. Toen sloeg Joop aan het nummeren, gewoon beginnen met de voorste kaart nummer 1 te geven en dan ongeacht de rubrieken doornummeren richting eind van de laatste kaartenbak. Naast het nummer kreeg de Ansichtkaart een beschrijving. Die vermeldt het waar, het wat, het wanneer, of de kaart postaal gebruikt is ('postaal gelopen' heet dat in vaktermen), de waarde van de kaart, eventuele bijzonderheden en uitgever/fotograaf. Bij bijzonderheden kan bijvoorbeeld staan dat de kaart gemaakt is op oorlogs-

Vliegweek Enschede September 1910. Aviateur: Olieslagers uit Antwerpen.
 Collectie Ver. 'Oudheidkamer Twente'

papier, of hij beschadigd is en of het poststempel leesbaar is. Na het nummeren volgde de grootste klus, het invoeren van de gegevens in de computer. Leo Verbeek heeft er een speciaal programma voor gemaakt. De zoekcriteria komen overeen met de beschrijvingstrefwoorden. Heb je in de p.c. de kaart inclusief het nummer gevonden dan blijkt de doornummering in de kaartenbakken handig: je haalt hem er zo uit. Inmiddels zijn van 2587 kaarten de gegevens in de p.c. ingevoerd. Een soort monnikenwerk waaraan Joop Sybrandi zich één morgen per week wijdt op z'n kamertje ergens boven in het Elderinkshuis. Overigens, die toewijding is wel de enige overeenkomst tussen de heer Sybrandi en een monnik.

Nou vind ik Ansichtkaarten leuk, mooi om te zien, zeker. En ik hoop dat u nu een beetje een beeld hebt van onze exclusieve verzameling al dan niet ingekleurde Twentse torens, kerken, boerderijen, straten met antieke auto's, bospaadjes, etc. Maar mijn nieuwsgierigheid doet mij de kaart al gauw omdraaien. Ik wil de achterkant zien, wie heeft hem verstuurd en aan wie en als het even kan waarom? Veel van de kaarten zijn geschreven door of aan bekende Twentse personen of families: Van Heek, Blijdenstein, Elderink, Stroink, vooral veel Enschedese namen. Ooit is een hele verzameling kaarten van dhr. Snuijff, vroeger een bekende apotheker aan de Oude Markt in Enschede, geschonken aan de Oudheidkamer Twente. Maar ook veel kaarten van de gewone man/vrouw in Twente, aan bijvoorbeeld een zieke tante of een jarige

Tubantia-journalist Gerard Vaanholt die in zijn wekelijkse bijlage Stad en Land regelmatig verslag doet van streekculturele activiteiten. En van onze eigen dialectconsulent Bert Groothengel, die een kleine streekaalkwis (is daar een Twents woord voor?) in elkaar had gezet waaraan driftig werd meegedaan. Onder de juiste inzenders werd een prijs verloot.

Ansichten

Ik ga u nu voorstellen aan nog zo'n onbekend gezicht achter het verhaal van het VDI. Bij het grote publiek is het niet bekend, maar in de mediatheek van het VDI bevindt zich een kostelijke en uitgelezen collectie 'ansichtkaarten', beter gezegd prentbriefkaarten. Deze collectie is een op zichzelf staand geheel en mag zich gelukkig prijzen met de onverdeelde en toegewijde aandacht van haar beheerder: Joop Sybrandi. Ongeveer 4 jaar geleden deed hij zijn intrede in het VDI om orde te scheppen in de chaos van de ca. 4500 ansichten. Een deel was grofweg geordend, dat waren de topografische kaarten, dus afbeeldingen van steden en dorpen. Ze waren alfabetisch opgeborgen, die van de grotere plaatsen (Almelo, Hengelo, Enschede) ook naar straatnaam. De rest van de kaarten was ongeordend. Joop maakte allereerst een scheiding tussen aan Twente gerelateerde kaarten en fantasiekaarten. Die ca. 750 fantasiekaarten verdeelde hij in 2 rubrieken: kerst- & nieuwjaarkaarten en de van-harte-gefeliciteerdkaarten. Vervolgens lichtte hij de afdeling fantasie uit de collectie, want we moeten wel serieus blijven natuurlijk. Dat deed hij ook met doubletten en met kaarten van buiten Twente. Daarmee werd de verzameling een stuk kleiner en makkelijker hanteerbaar. Denkt u nu niet dat het overtollig materiaal in de prullenbak verdween. Nee, Joop moet nog nadenken over de (her)bestemming van die kaarten en bewaart ze ondertussen zorgvuldig maar wel apart van de eigenlijke verzameling. Na de eerste schifting ging hij de collectie zoveel mogelijk volgens de bestaande indeling bewerken. Die indeling bestaat uit rubrieken: plaatsen van Twente, alfabetisch en daarbinnen opgeborgen op ouderdom van de kaart. Behalve bij de grote pluk Enschede, die onderverdeeld is in straten (alfabetisch), pleinen, parken, monumenten, villa's, universiteit en haven. Verder de rubrieken Twentse folklore, 'mooi' Twente (landschappen, oude gebouwen, etc.), Twentse boerderijen (interieurs en exterieurs), grensgebieden Bentheim, Nordhorn en Gronau en tenslotte de rubriek Overijssel met de nadruk op Salland. De topografische rubriek is veruit de grootste. Goed, alle Twentse kaarten stonden nu netjes op hun plaats in een van de 4 grote kaartenbakken. Toen sloeg Joop aan het nummeren, gewoon beginnen met de voorste kaart nummer 1 te geven en dan ongeacht de rubrieken doornummeren richting eind van de laatste kaartenbak. Naast het nummer kreeg de ansichtkaart een beschrijving. Die vermeldt het waar, het wat, het wanneer, of de kaart postaal gebruikt is ('postaal gelopen' heet dat in vaktermen), de waarde van de kaart, eventuele bijzonderheden en uitgever/fotograaf. Bij bijzonderheden kan bijvoorbeeld staan dat de kaart gemaakt is op oorlogs-

grootmoeder iets verderop in de regio. Of aan de kranige zoon die elders in Nederland soldaat ligt te wezen met bezorgde vragen van moeder uit Enschede. Een kaartje met daarop de vertrouwde eigen kerk moet zoonlief een hart onder de riem steken, toch? Mededelingen van romantische aard heb ik op de kaarten niet of slechts zeer verhuld aangetroffen. Zou dat komen door de tijdgeest of door de angst dat de postbode mee zou lezen? Wist u trouwens dat men vroeger net zo makkelijk een kaart stuurde naar iemand in eigen stad als naar het buitenland? En dat de adressering lang niet altijd compleet was? Zo is er een kaart gestuurd uit Amerika, gericht aan dhr. Kuypers, hoedenmaker te Enschede en die kwam nog over ook.

De meeste kaarten uit de verzameling zijn voorzien van een postzegel en een poststempel, die zijn dus echt verstuurd. Soms werd de kaart in de trein gestempeld, in een soort mobiel postkantoorje. De oudste kaart uit de VDI-verzameling dateert van 1898, ruim 30 jaar na de introductie van het verschijnsel ansichtkaart. Zeer waardevol en echte verzamelaarsitems zijn de kaarten van fotograaf G. Hubers, meestal met afbeeldingen van oude 'métiers' of interieurs. Het VDI heeft er twee van in de verzameling zitten: Arie met de kiekkast en een interieur met schommelwieg. Voor zo'n kaart wordt op beurzen makkelijk tientallen euro's betaald. Die geldelijke waarde maakt Joop Sybrandi niet veel uit, hij is geïnteresseerd in de afbeelding. Met zijn vak-kennis ziet hij direct of een kaart bijzonder is of niet. Als illustratie bij dit verhaal zoekt hij (op de p.c.) zo'n bijzondere ansicht op. Kaart nummer 0954, in september 1910 tijdens de 'Vliegweek Enschede' gemaakt door fotograaf A.W. Metman. Te zien is een wonderlijk vliegtuigje op fietswielen, bestuurd door de stoere aviateur Olieslagers voor wie indertijd heel Enschede uitliep. Op de achtergrond zijn de reclameborden van de plaatselijke middenstand te zien.

Tot slot: wie zijn nou de 'afnemers' van de collectie ansichten? Want verzamelen alleen maar om het verzamelen is natuurlijk geen doel. Het blijkt dan dat de kaarten af en toe geraadpleegd worden door mensen die een speciale straat of een deel van een wijk zoeken. Verder worden ze gebruikt als illustraties in boeken en soms in een serie als '..... in oude ansichten'. In veel nummers van 't Inschrien werd een ansicht opgenomen, compleet met alle historische ins en outs. En maken we een expositie, dan kunnen we altijd gebruik maken van relevante kaarten uit de verzameling. Mits gepresenteerd achter glas en met de nodige voorzichtigheid. Ansichtkaartenbeheerder Sybrandi werkt er graag aan mee.

WEBSITE VDI

Op de valreep van het jaar 2002 kan ik u mededelen dat het Van Deinese Instituut inmiddels een eigen website heeft en niet langer via ingewikkelde constructies met de OBD aangeklikt hoeft te worden. De site heet kort en bondig www.vandeinse.nl.

Aukje Krommendijk

Jacob Unico Wilhelm van Wassenaer Obdam. Postuum portret in de trant van J.B. van der Hulst, naar een miniatuur. Collectie Stichting Twickel

Op 24 april 1808 trouwde Jacob met freule Sophia van Heeckeren van Kell uit Ruurlo. Het gezin Van Wassenaer Obdam was weer volledig. In de zomer van 1812 werd Jacob ziek. Op zijn ziekbed liet hij zijn testament opmaken. Hij was een zeer vermogend man en het is begrijpelijk dat hij zijn familie en vermogen veilig wilde stellen. In het testament werd vastgelegd dat de opvoeding van zijn dochter en het beheer van de nalatenschap dienden te geschieden onder toezicht van een college voogden, waarin zowel de familie Van Wassenaer Obdam als de familie Van Heeckeren vertegenwoordigd waren. Het college van voogden bestond uit vijf personen. Zijn echtgenote vrouwe Van Wassenaer - van Heeckeren en zijn moeder Van Wassenaer - van Strijen werden beide voogd. Als toezienend voogden werden benoemd baron

W.H.A.C van Heeckeren van Kell, de broer van zijn echtgenote freule Sophia, Jan van Loon uit Amsterdam, een familielid van de moeder van zijn dochter, en de rentmeester van Twickel, Jan Christiaan Brill. Zolang zijn dochter Marie Cornélie niet meerderjarig was, diende de bestemming van het bezit van Van Wassenaer Obdam ongemoeid te blijven.

In datzelfde jaar 1812 bleek dat de regelingen die hij getroffen had, niet overbodig waren geweest.

Politieke omwenteling

Jacob streefde naar een loopbaan die gelijkwaardig zou zijn aan die van zijn vader. Hij werd grietman van Franekeradeel, waar hij bezittingen had, en werd door de Staten van Friesland aangewezen als lid van de Raad van State. In 1794 werd hij door de Staten-Generaal aangesteld als raad van de admiraliteit van Rotterdam en in ditzelfde jaar volgde zijn toelating tot de Hollandse ridderschap, waarin hij de plaats overnam van zijn vader.

Al deze functies moest hij neerleggen, toen in de winter van 1795 de Bataafse Revolutie een einde maakte aan de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. Door de toen ingevoerde rechten van de mens verdwenen erfelijke adeldom en het onderscheid tussen edelman en burger. Overal in het land werden edelen en regenten uit hun ambten ontslagen.

Ook Jacob trok zich noodgedwongen terug uit zijn grote en kleine politieke functies en werd ambteloos burger. In de literatuur wordt aan Jacob een onopvallend leven toegedicht dat niet tot onze verbeelding spreekt. Nergens een spoor van heldenmoed en vermetelete durf. Maar de Bataafs – Franse tijd heeft Jacob ongetwijfeld zeer op de proef gesteld.

Zoals zovele tijdgenoten heeft Jacob zich in die turbulente tijd aangepast aan de nieuwe machthebbers, hoewel hij nagenoeg geen rol heeft gespeeld in het openbare bestuur. Die snelle aanpassing aan de nieuwe constituties was overigens niet verwerpelijk. Prins Willem I had vanuit Oranienstein in 1801 via brieven aan zijn achtergebleven landgenoten kenbaar gemaakt dat zij ambten mochten aanvaarden in het belang van het vaderland.

Uit aantekeningen van zijn dochter Marie Cornélie, wordt ons duidelijk dat graaf Jacob in 1807 tot ridder werd benoemd van de Koninklijke Orde van Holland. Die benoeming kwam van Lodewijk Napoleon, Koning van Holland, tijdens wiens regeerperiode er sprake was van herstel van de adel. Te midden van staatkundige ontwikkelingen trachtte Jacob zich staande te houden.

Lokale situatie

Jacob heeft ongetwijfeld aanpassingen en wegen gezocht om in die turbulente tijd het landgoed Twickel niet verloren te laten gaan.

Uit aantekeningen die zijn dochter Marie Cornélie uit zijn correspondentie heeft gemaakt, valt het een en ander te reconstrueren omtrent de situatie van Jacob. De graaf bracht de winter meestal door in Den Haag en in de zomermaanden verbleef hij op kasteel Twickel in Delden.

Voor 1804 noteerde Marie Cornélie: *“Veel inkwartiering op Twickel dit jaar”*.

Cornélie gaf daarbij aan dat de inwoners van Delden en de boeren van Twickel daar erg onder leden. Haar vader hield in Den Haag een pleidooi bij de Franse generaal Victor om de marsroute van de Franse soldaten te verleggen, zodat Delden en Twickel

op adem konden komen. Veel heeft de ontmoeting met de generaal niet opgeleverd, want Marie Cornélie maakt ons duidelijk dat in de jaren 1805 en 1807 er nog steeds inkwartiering plaats vindt.

De inkwartiering van de soldaten bracht met name voor de adel en boeren op het platteland veel schade aan huis en goed.

Het landgoed werd in die tijd stevig belast. Marie Cornélie geeft aan, dat er opgave diende te geschieden voor de belasting, (meubels, juwelen, zilver enz.)

Transacties werden door Jacob wel tot stand gebracht. Voor 1802 is in de aantekeningen te vinden: *“Rekening gesloten met de Graaf van Rechteren in 's Hage wegens verkoop zijner boerenerven in het Bornebroek gelegen, welke geschied is onder beheer van den Heer Brill de papieren die Erven betreffende, zijn nog op Twickel”*.

In 1809 werd de preekstoel in de kerk van Delden opnieuw bekleed. De lessenaar en zandloper werden herplaatst. De lessenaar droeg het wapen van de familie van Wassenaer Obdam. Tijdens de omwenteling werd deze lessenaar verwijderd en opgeborgen.

De kerkgoederen dienden volgens het decreet van Koning Lodewijk Napoleon gedeeld te worden met de R.K. Kerk. Voor die verdeling werd door Jacob een plan

Margaretha Helena Alewijn

Tweede echtgenote van Jacob Unico Wilhelm van Wassenaer Obdam en de moeder van zijn enige nakomeling.

Silhouet. Collectie Stichting Twickel

ontworpen. Voor de uitvoering van de verdeling werd een commissie gevormd. Jacob wenste zelf geen lid van de commissie te zijn. Hij hield zich alleen het recht voor, indien hij dat nodig achtte een vergadering bij te wonen.

Kort voor zijn overlijden werd Jacob burgemeester van de in 1811 ingestelde gemeente Delden, waarin tot 1818 het voormalige stadsgericht Delden en het ambtsgericht Delden samengingen.

Een sober leven

Na het overlijden van zijn vader in 1800 verhuisde Jacob van kasteel Twickel naar Weldam. Over de staat hiervan geven bezoekers van Twickel op verschillende wijze verslag via brieven of reisjournaals. Een korte impressie geeft ons het volgende beeld: *“Kasteel Twickel heeft niet veel allure, alhoewel het een goed gebouw is. De vader van graaf Jacob vond er een groot genoegen in om zijn tuinen te herstellen. Maar deze graaf laat alles verwaarlozen en laat alleen de bloemen verzorgen. Het bos geeft een verwaarloosde aanblik”*.

Uit kasboeken valt op te maken dat de graaf een sober leven leidde.

De zorg voor zijn gezin en het landgoed Twickel blijkt uit de brieven die hij aan rentmeester Brill schreef.

De Bataafs-Franse tijd bood Jacob een zeer beperkte speelruimte. Daarnaast moest hij vele tegenslagen incasseren. Jacob ondernam ondanks alles, moeizame pogingen om zijn erfgoed te midden van de schokkende gebeurtenissen te beschermen.

Hij stierf in op kasteel Twickel op 31 augustus 1812, ruim een jaar voordat Nederland verlost werd van de Franse overheersing.

Bronnen

Huisarchief Twickel

Literatuur:

- Geurtse, H.M., *Het gezinsleven en de maatschappelijke rol van een edelvrouw in de eerste helft van de negentiende eeuw: Marie Cornelie, gravin Van Wassenaer Obdam (1799-1850), vrouwe van Twickel*. Doctoraal scriptie Open Universiteit Nederland. (Heerlen 2000)
- Haverkate, J., A.J. Brunt en B.E. Leyssius, *Twickel bewoond en bewaard* (Zwolle / Delden 1993)
- Kuiper, Y., *Adel in Friesland 1780-1880* (Groningen 1993)
- Schama, S., *Patriotten en bevrijders. Revolutie in de Noordelijke Nederlanden 1780-1813* (Amsterdam 1989)

VAN DE STREEKTAALCUNSULENT, Bert Groothengel

Twents op de basisschool: weas wiezer!?

Biej oons in hoes wörden vrogger en Nederlands en Twents eproat. En doar zin ik mien oale leu töt op 'n dag van vandaag dankbaar veur. Welke sproak ik as klean keend sprak met kammeröadkes en/of op 'n schoolplas wet ik nich mear. Van aandre leu heb ik wal es heurd, dat 't op de schole verböaden wörden um Twents te proaten. 'n Bekeand veurbeeld is meaister Dijkhuis oet Boorn. Hee deu op ziene school gin woord Twents proaten en wol ok nich hebben, dat ziene learlingen dat deuden. In 1978 köm hee wal met 't woordenboek (of feailijk: weurebook) Twents – Nederlands. Wel hef 't nich in hoes? Rechtevoort, zeait ze, wördt d'r gin Twents mear sprökken op 'n schoolplas. Hoo dat koomp? Umdat iej, (groot)oalders gin Twents mear kuiert met oewe (klean)keender! En dus nich umdat 't verböaden wördt deur de onderwiezers; dee bint boaven wal wiezer. Noew bint d'r leu dee zeait, dat de school dee taak oaver nemmen mut van de oale leu en de keender de Twentse sproak anlearen mut. Hoo vrömd dat oet mienen pen ok lieken mag: ik zin der kats nich veur um Twents an te learen op de basisschool. Noew zölt d'r leu wean dee dit least en d'r niks mear van begriep umdat ik veur 'n moand of wat leden ne kloch heb op estart dee zich bezig hoaldt met "Twents in het basisonderwijs". Ok Radio en TV Oost deu d'r bod van. Dee kloch hef zich moandenlang drok emaaft um nen joarplanning te maken en noew bint d'r veer leu oet 't onderwies gangs met 't maken van lessen veur 't project. Wearkt dee leu dan veur de kat zien viool? Bo wisse, nich. Ik zal 't oew oetduden hoo dit in mekaar zit. Het project "Twents in het basisonderwijs" wil ne lesriege maken veur 't gehele basisoonderwies zodat d'r iedere wek, van groep 1 t/m 8, 'n kwarter andach is veur de Twentse sproak en kultuur. Andach veur de sproak op school is 'n teken dat ok de school de Twentse sproak serieus nemt en dat wiej hier nich van doon hebt met 'n "achterlijk boerentaaltje". De lesriege wördt zo maakt, dat d'r veur de learkrachten niks bije keump. 'n Veurbeeld: as in groep 1 de keender in 'n schooljaar tien leedkes leart dan kön iej ze ok acht leedkes in 't Nederlands learen en twee in 't Twents. Nog een veurbeeld: iedere wek vertelt de leerkrach wal 'n verhaaltje. Dat kan de learkracht ok es 'n moal in 't Twents doon. En bint d'r learkrachten dee met 'n handicap leaft, dat ze gin Twents könt dan is d'r aait nog nen CD – rom woar alns op steet. De keender komt dan in hoes met 'n verhaaltje of leedke en loat dat an ear oale leu zeen. Ik hop, dat dee oale leu dat oppakt en 't verhaaltje ok es least of 't leedke metzingt met eare keender. Op dee maneer wördt 't heel gewoon dat d'r in hoes ok Twents eproat wördt. Want, ik zeai 't nog 'n moal, Twents mut 'n keend nich op school learen, mer in hoes; van de oale leu! Dee sprekt de sproak van ear doorp, boerschop of stad. Ik pas veur Frese toostaanden op school, zoadat leu dee van boeten komt en feailijk gin belang hebt bije 't Twents verplicht bint um Twents te learen. Doar win iej niks met.

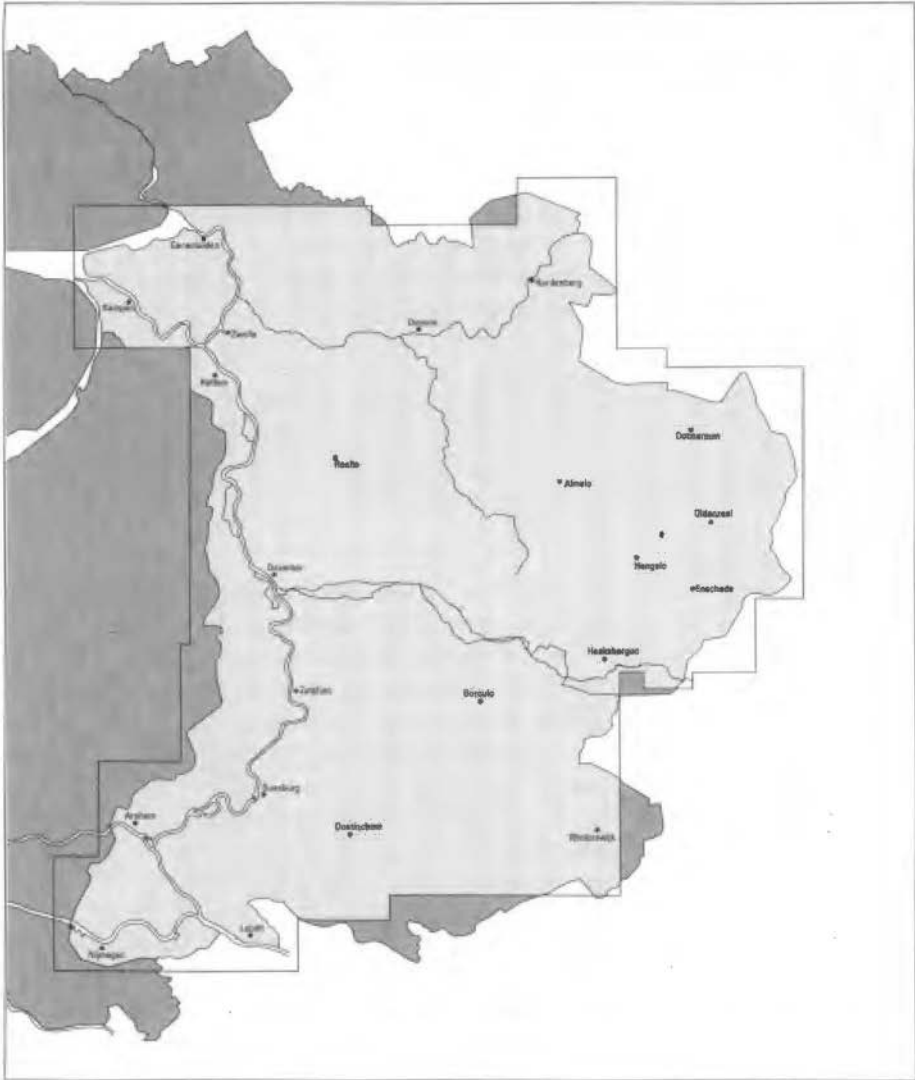
DE HOTTINGER-KAARTEN VAN TWENTE (1788 – 1792)

H.J. Versfelt

Ruim tweehonderd jaar geleden hebben militaire ingenieurs Twente in kaart gebracht. De door hen vervaardigde kaarten, die lang verborgen hebben gelegen in de voor buitenstaanders niet toegankelijke militaire archieven, zijn in vrijwel alle gevallen de oudste betrouwbare en gedetailleerde kaarten van dit gebied. Zij maken deel uit van de 'Atlas Topographique van het frontier des IJssels, Wedde en Westervoldingeland'. Deze als de 'Hottinger-atlas' bekend staande verzameling van 112 handschriftkaarten van Noord- en Oost-Nederland, vervaardigd tussen 1773 en 1792, berust in het Nationaal Archief te Den Haag. Van deze kaarten hebben 16 geheel of gedeeltelijk betrekking op Twente. In dit artikel zal het ontstaan van de Twentse kaarten worden beschreven. De kaarten uit de Hottinger-atlas zullen in juni 2003 door de Drentse Historische Vereniging als atlas worden uitgegeven.^[1]

Militaire kartografie

Veel van de kaarten die in het verleden van ons land zijn vervaardigd hebben een militaire achtergrond. Voor de legerleiding is door de eeuwen heen een goede kennis van het gebied waarop de strijd zich zou kunnen afspelen van groot belang geweest. Tijdens de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) en de tijd daarna waren de krijgshandelingen voornamelijk gericht op het veroveren van vijandelijke en de verdediging van eigen vestingsteden en schansen. Eenmaal in het bezit van dergelijke versterkingen viel het omliggende gebied welhaast automatisch toe aan de bezitter ervan. In die tijd was er dan ook vooral behoefte aan stadsplattegronden en tekeningen van schansen. In de loop der tijd verschoven de krijgshandelingen echter steeds meer in de richting van een strijd tussen grote legereenheden te velde. Begin negentiende eeuw, ten tijde van de Napoleontische oorlogen, zou dit soort veldslagen de uitslag van de oorlogvoering zelfs vrijwel geheel gaan bepalen. Door deze veranderingen ontstond er bij de militairen een toenemende behoefte aan gedetailleerde topografische terreinkaarten. In ons land betrof dat vooral kaarten van de gebieden die voor de verdediging van belang waren. Een aanzienlijk deel van het grondgebied van de Republiek werd omsloten door natuurlijke barrières, die voor een vijandelijk leger een flinke belemmering vormden. Van noord naar zuidwest waren dat de moerassen in het oosten van Groningen en Drenthe, die langs de zuidgrens van Drenthe, de IJssel, Maas, Rijn en Waal en de Zeeuwse wateren. Een relatief groot deel van de militaire topografische kaarten die in het verleden werden vervaardigd hebben daardoor op die gebieden betrekking. Ook andere grensgebieden, zoals het oosten van Overijssel en Gelderland, waren als mogelijk strijdtoneel van militair belang en werden dus gekarteerd.

Het in Oost-Nederland gekarteerde gebied is op dit kaartje met lichtgrijs aangegeven. De rechte lijnen markeren de uiterste grens van de kaartbladen. De militaire ingenieurs vervaardigden tussen 1773 en 1792 in totaal 90 kaarten, allen op een schaal van honderd roeden op een Rijnlandse duim (1:14.400). De niet gekarteerde stroken langs de Duitse grens werden in 1812 alsnog door Franse militaire ingenieurs in kaart gebracht.

De Republiek in oorlog

De vervaardiging van de kaarten in de atlas, in het laatste kwart van de achttiende eeuw, speelde zich af in een periode van toenemende spanningen in Europa. Uiteindelijk mondden deze uit in een aantal verwoestende oorlogen en de verovering van grote delen van het continent door Napoleon. In het krachtenspel tussen de toenmalige grote staten Frankrijk, Engeland, Pruisen en Oostenrijk kon de Republiek der Verenigde Nederlanden geen rol van betekenis spelen. Het land was intern verdeeld en het leger en de marine waren na jarenlange verwaarlozing verzwakt. Naarmate de tijd vorderde werd ons land zelfs steeds meer een speelbal van de grote mogendheden. In een tijdvak van vijftien jaar geraakte de Republiek met drie daarvan in oorlog. In 1780 verklaarde Engeland ons land de oorlog, in 1787 vielen Pruisische troepen binnen teneinde het Stadhouderslijk gezag te herstellen en in 1795 maakten een Frans leger een einde aan onze onafhankelijkheid.

De belangrijkste reden voor de kartografische activiteiten langs de oostgrens was echter het gevaar van een Oostenrijkse aanval. Het huidige België maakte toentertijd deel uit van het Habsburgse Rijk. Gebruikmakend van de verzwakte positie van de Republiek begon keizer Josef II tegen het eind van de achttiende eeuw steeds verdergaande eisen aan ons land te stellen. Zo verlangde hij in 1784 dat Maastricht en enkele andere gebieden aan Oostenrijk moesten worden afgestaan. Om zijn argumenten kracht bij te zetten werden troepen samengetrokken langs de zuidgrens van de Republiek. Ook werd in Oostenrijk een leger van 40.000 man geformeerd om naar Nederland op te marcheren. De bedreiging leek zich daarbij van de zuidelijke naar de oostelijke grens te verplaatsten. Gevreesd werd dat de keizerlijke troepen via Munsterland de Graafschap Zutphen (de Achterhoek) zouden binnendringen en van daaruit de IJselfrontier zouden aanvallen. Uiteindelijk leidde dit conflict, mede door bemiddeling van Frankrijk, niët tot een oorlog. Het verbale geweld en de bedreigingen van Oostenrijk tijdens deze jaren waren echter hevig. Reden te over dus voor het landsbestuur om zich ernstige zorgen te maken over de militaire situatie en daarbij ook aandacht te besteden aan de verdediging van het noorden en oosten van ons land.^[2]

De kartering van Twente

Het gebied ten oosten van de IJssel is in de loop der eeuwen herhaaldelijk het toneel van strijd geweest. Veel meer dan het westen van ons land heeft het in het verleden geleden onder invallen van vijandelijke legers, van belegeringen van vestingsteden en van verwoestingen op het platteland. Tijdens de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) heeft Holland alleen in de beginperiode te maken gehad met Spaanse invallen. In Oost-Nederland daarentegen, is tijdens deze oorlog tot eind twintiger jaren van de zeventiende eeuw gevochten. Later in die eeuw heeft het gebied ook nog twee Munsterse en een Franse inval te verduren gehad. Voor de verdediging van de

Republiek hadden deze delen van Overijssel en Gelderland een grote strategische waarde. Zij werden door landsadvocaat Van Oldenbarnevelt beschouwt als het 'propugnaculum' (bolwerk). Was het gebied door een vijand veroverd, dan waren volgens hem de meer westelijk gelegen provincies 'qualyck te defenderen'. Voor de legerleiding waren betrouwbare kaarten van het gebied dan ook van groot belang.^[3]

Tussen 1773 en 1783 hadden militaire ingenieurs de IJssel en de bovenloop van de Rijn en Waal in kaart gebracht. Tussen 1785 en 1787 gebeurde dat ook met Salland en de Graafschap. Het enige deel van Oost-Nederland waar nog geen goede kaarten van beschikbaar waren was Twente. De van oorsprong Zwitserse kapitein ingenieur J.H. Hottinger, die kort daarvoor was teruggekeerd van in opdracht van de Staten-Generaal uitgevoerde karteringswerkzaamheden aan de Afrikaanse kust en in West-Indië, kreeg in 1788 opdracht ook van dat gebied kaarten te vervaardigen. Als assistenten werden hem luitenant ingenieur M.A. Snoeck en extraordinaris ingenieur H.J. van der Wijk toegewezen. Voor het trekken van meetkettingen en het plaatsen van bakens mocht Hottinger twee arbeiders in dienst nemen. Ook werd toegezegd dat de drie ingenieurs het gebruikelijke dag- en paardengeld zouden krijgen op de dagen dat zij buiten hun garnizoen in Zutphen verbleven. Het door Hottinger te karteren gebied beperkte zich niet tot Twente. Ook het voor de verdediging van Noord-Nederland belangrijke Westervolde en Zuidoost-Drenthe moest in kaart worden gebracht.^[4]

Over het verloop van de werkzaamheden, die in totaal vier jaar in beslag namen, geven de archieven geen uitsluitsel. Zo blijkt niet welke tijd aan Twente en welke aan de meer noordelijk gelegen gebieden werd besteed. Tijdens het gunstige jaargetijde, dat wil zeggen in het voorjaar, de zomer en een deel van het najaar, zullen de militaire ingenieurs met de terreinopmetingen bezig zijn geweest, waarna in de winter de kaarten in het net werden getekend.

In september 1791 waren de benodigde opmetingen gereed en in september 1792 werden de kaarten bij de Raad van State ingeleverd. Samen met de eerder door de ingenieurs Van Hooff, Wollant en Snoek vervaardigde kaarten van de IJssel, de bovenloop van de Waal en Rijn, van Salland en van de Graafschap, vormden zij een complete 'Atlas topographique van het frontier des IJssels, Wedde en Westervolde'. De atlas bestond uit twee delen, een van 31 en een van 22 kaarten. Het eerste deel bestond uit 25 kaarten van de rivieren, Salland en de Graafschap, vier kaarten van Twente en twee overzichtskaarten. Het tweede deel betrof de 22 kaarten van Zuidoost Drenthe en Westervolde. Wegens het onhandig grote formaat werden de kaarten van Oost-Nederland later in 90 kleinere opgedeeld. Een van de Twentse kaarten mat bijvoorbeeld 150 x 120 cm. De vier kaarten van Twente werden in 16 kleinere bladen verdeeld.^[5]

Lotgevallen van de kaarten

Na het gereedkomen van de kaarten werden deze opgenomen in de kaartenverzame-

Militaire ingenieurs bezig met een terreinopname. Een van hen kijkt door de vizierlineaal van de meettafel teneinde de ligging van een punt in het landschap te bepalen. Op de grond ligt een meetketting, welke voor het meten van de kortere afstanden werd gebruikt. (uit: Colonel Berthaut, 'Les ingénieurs géographes militaires (1624-1831)')

Denemamp en omgeving; ± 1790

ling van de Raad van State. Buitenstaanders kregen geen inzage in dit materiaal. Kennis van het terrein en van de vestingwerken in ons land was voor een mogelijke vijand van groot belang voor het maken van zijn aanvalsplannen. Er was dan ook veel aan gelegen topografische kaarten en vestingplannen niet in vijandelijke handen te laten vallen.

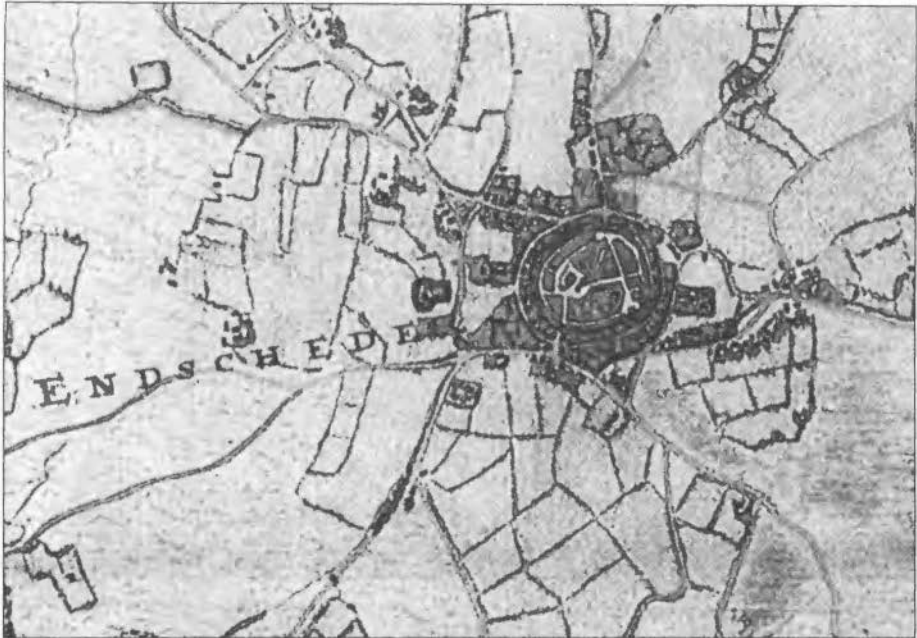
Na de inlijving van ons land bij Frankrijk in 1810 werden de kaarten naar Parijs overgebracht. Daar werden zij gebruikt als basis voor het graveren van de platen, benodigd voor het drukken van Krayenhoff's grote kaart van Nederland⁶¹. Na het ineenstorten van het Franse keizerrijk in 1814 werden zij teruggegeven en opgenomen in de voor buitenstaanders niet toegankelijke verzameling van militaire kaarten. Pas na de ontsluiting van de militaire archieven in de vijftiger jaren van de twintigste eeuw zijn zij openbaar geworden. Het grote belang van de Hottinger-kaarten voor de kennis van het landschap, de bebouwing en de infrastructuur van Noord- en Oost-Nederland aan het eind van de achttiende eeuw is echter nog steeds betrekkelijk onbekend.

De atlas

In de door de Drentse Historische Vereniging uit te geven atlas zullen alle kaarten van de Hottinger-atlas van Noord en Oost-Nederland worden opgenomen. In totaal bestrijken deze kaarten de Graafschap, de streek rond Arnhem en Nijmegen, Salland, Twente, Zuidoost-Drenthe en Westerwolde. Ook de zes tussen 1792 en 1794 door Hottinger c.s. vervaardigde kaarten van de omgeving van de stad Groningen zullen worden opgenomen.

De oorspronkelijke kaarten zijn allen op een schaal van honderd roeden op een Rijnlandse duim (1:14.400) getekend. In de door de Drentse Historische Vereniging uit te geven atlas zullen zij op een kleinere schaal worden opgenomen. De details zullen echter goed herkenbaar blijven. De atlas, die een formaat krijgt van 33,5 x 24 cm, zal in kleurendruk worden uitgevoerd. Juist het kleurgebruik op de kaarten maakt details, zoals bijvoorbeeld de bebouwing, goed zichtbaar. Het kaartgedeelte zal worden voorafgegaan door een uitgebreide historische inleiding, waarin van elk van de gekarteerde gebieden een beschrijving zal worden gegeven van het militaire belang ervan en van de wijze waarop de kaarten tot stand kwamen.

De atlas kan besteld worden bij de Drentse Historische Vereniging, postbus 243, 9400 AE Assen. Tot juni 2003 bedraagt de voorintekeningprijs € 40 (excl. verzendkosten). Een briefje of een e-post naar dhv@dhv-drenthe.info met vermelding van 'Bestelling Hottinger-atlas' is voldoende. U krijgt de atlas dan eind juni, begin juli met een acceptgiro voor de betaling toegezonden.

Enschede en omgeving, ± 1790

Noten

- [1] Nationaal Archief (NA), Geniearchief, OSK IJ 11, W 17, OSPV G 41. In het Nationaal Archief wordt onder nummer IJ 11a ook een verkleinde versie van de kaarten, op een schaal van 1:44.600, bewaard.
- [2] Scholten, F.W.J., Militair topografische kaarten en stadsplattegronden van Nederland 1579-1795, Alphen aan de Rijn 1989, 81,106; Kramer, J., Afhankelijk Beleid, in: J.A. van Houten e.a. (red.), Algemene Geschiedenis der Nederlanden 12 dln., Utrecht 1955, dl. VIII, 43-48.
- [3] Meij, P.J. e.a., Geschiedenis van Gelderland 1492-1795, Boek II, Zutphen 1975, 109,131.
- [4] NA, resoluties RvSt, inv.nr. 364, 13.3.1788, 11.4.1788; Scholten 122,123.
- [5] NA, ingekomen stukken RvSt, inv.nr. 1189, 19.9.1791; resoluties RvSt, inv.nr. 376, 8.6.1792; inv.nr. 377, 7.9.1792.
- [6] Bibliothèque de Service Historique de l'Armée de Terre, Vincennes, Frankrijk, correspondentiearchief 3M 382, 4.5.1812, 2.7.1812, 8.7.1812

DE NAGELATEN PAPIEREN VAN DE FAMILIE ELDERINK

G.J. Gröneveld

Toen mij een aantal jaren geleden gevraagd werd om als vrijwilliger een onderdeel van het archief van het Van Deinese Instituut toegankelijk te maken voor belangstellenden, heb ik gekozen om de nagelaten papieren van de familie Elderink te inventariseren en te ontsluiten. Ik wist niet waar ik aan begon en hoeveel werk het zou zijn. Deze papieren bevatten 458 brieven uit de familie Elderink (de oudste brief is uit het jaar 1841) en aantekenschriften. Ik ben begonnen met het lezen van de brieven. Deze waren niet systematisch opgeborgen, er waren wel enkele bundeltjes. Al lezen-de krijgt men inzicht in de familieverhoudingen. Men komt voor vragen te staan als 'Wie is Tante Ju?' en 'Wie is Oom Hein?'

Na de brieven kwamen de aantekenschriften van Cato Elderink en verdere papieren aan de beurt. Langzamerhand kwam ik tot een plan hoe ik de zaak zou aanpakken: eerst een inventarisatie van de inhoud van de schriften en papieren en daarna enkele interessante onderwerpen eruit lichten om deze uitgebreid in aparte hoofdstukken weer te geven. Veel aantekeningen waren in haar boek 'Twènter Laand en Leu en Lèven' al verwerkt, deze heb ik niet weer opgenomen. Ten gerieve van de onderzoeker, die wil weten wat Cato Elderink precies heeft opgeschreven over haar bezoeken aan mensen in Twente en het aangrenzende Duitse gebied, heb ik van een aantal schriften alleen de onderwerpen van de gesprekken weergegeven. Een aantal lezingen heb ik in de tekst geheel opgenomen. Hierbij heb ik haar teksten in de spelling van voor 1934 of in dialect letterlijk en ongewijzigd overgenomen, dat wil zeggen, dat ik taal- en spelfouten niet heb verbeterd, omdat, als men eenmaal begint met fouten te verbeteren, men de neiging heeft de gehele stijl te corrigeren. Veel van de in de tekst aanwezige fouten, zoals 'ik vindt' en 'volkstam' zijn van Cato Elderink afkomstig, hoewel ikzelf wel weer enkele nieuwe fouten ingevoerd zal hebben. Wel heb ik hier en daar een leesteken toegevoegd, b.v. bij heel lange zinnen en heb ik afkortingen als Tw. voluit geschreven als Twente of Twentsch. Ook heb ik de namen van schrijvers en de titels van boeken en gedichten correct geschreven, in de aantekeningen waren deze nogal eens niet juist vermeld. Soms heb ik moeten beslissen of een door haar doorgestreept gedeelte van een lezing moest worden opgenomen. Is zo'n gedeelte relevant voor het gehele verhaal, dan heb ik dat wel opgenomen, want het is mogelijk, dat zij het alleen uit een lezing heeft geschraapt, omdat anders de lezing te lang zou worden en niet omdat de tekst niet juist zou zijn. Mijn opmerkingen en literatuurverwijzingen in haar teksten heb ik opgenomen in voetnoten. Van sommige lezingen zijn de teksten erg rommelig, vol doorhalingen en verbeteringen, geschreven met pen of potlood. Ik heb getracht hieruit de voor mij meest waarschijnlijke tekst samen te stellen.

Op de foto van de huldiging van Cato Elderink op 28 februari 1941 in de gobelinzaal van 't Rijksmuseum te Enschede staan van links naar rechts: Haar zusters: Julia, geb. 24 nov. 1865, Johanna Aleida, geb. 13 juli 1869. Zittend: Margaretha, geb. 7 aug. 1867, broer Engelbert geb. 4 maart 1863 en Cato was geb. 28 februari 1871. De drie kinderen zijn van links naar recht: Nic. Gijs Jannink, Engelbert Jannink en Wilma Jannink. Het zijn de kinderen van: Willem Helmig Jannink, geb. 1 december 1906 en Alexa Benedikt uit Wenen geb. 27 november 1906.

Foto: collectie OKT

Bij de opgenomen lezingen zijn een paar zeer interessante in dialect, zoals over sagen en legenden en over dialectliteratuur. Bij dit laatste onderwerp haalde ze veel dichters uit het aangrenzende Duitse gebied aan en las hun gedichten voor. Veel van deze gedichten heb ik overgenomen in mijn publicatie. De betreffende dichtbundels zijn aanwezig in de bibliotheek van het Van Deinse Instituut. Ik heb me niet gewaagd aan een vertaling en heb me beperkt tot enkele voetnoten met een toelichting. Cato Elderink sprak het liefste in het Twents omdat ze zich daarin beter kon uitdrukken dan in het Nederlands. Thuis bij de familie Elderink werd altijd Twents, het zogenaamde Enscheder stadsplat, gesproken.

Verder heb ik opgenomen hoofdstukken over kleding, kinderspelen, industrie en stakingen, familiefeesten en de Enschedese stadsbrand van 7 mei 1862. In dit laatste hoofdstuk zijn brieven uit 1862 opgenomen met levendige beschrijvingen van de gebeurtenissen en men kan deze vergelijken met die tijdens de vuurwerkcramp van 13 mei 2000.

In bijlagen heb ik opgenomen een korte levensbeschrijving van Cato Elderink, een lijst van brieven in datumvolgorde, twee stambomen en een kwartierstaat. De stambomen en de kwartierstaat kunnen geen aanspraak maken op volledigheid, de gegevens hiervoor zijn voor het grootste deel ontleend aan haar boek 'Het geslacht Blijdenstein', 'Geschiedenis van Enschede en zijne naaste omgeving' van Dr. A. Benthem Gz. en enkele papieren met genealogische aantekeningen.

Ik hoop met mijn werk een bijdrage te hebben geleverd aan de kennis van de werk- en denkwijze van Cato Elderink en ook aan wat minder bekende aspecten van het leven in Twente en speciaal in Enschede in de negentiende eeuw.

Cato Elderink werd geboren in Enschede op 28 februari 1871 in het gezin van de fabrikantenfamilie Elderink en overleed aldaar op 14 juni 1941. Ze werkte in de gezondheidszorg in Amsterdam en Enschede. Ze was folkloriste en schreef gedichten in het Twents en enkele boeken.

Ik heb mijn onderzoekresultaten samengebracht in een geschrift van circa 160 pagina's. Dit wordt niet als boek uitgegeven, maar er zullen ongeveer 15 fotokopieën van gemaakt worden, bestemd voor onze eigen bibliotheek en een aantal archieven en verenigingen.

De stadsbrand van Enschede 1862

In de nagelaten papieren bevinden zich enkele kopieën van brieven, die geschreven zijn kort na de Enschedese stadsbrand van 7 mei 1862 door Julia Stroink, grootmoeder van Cato Elderink en weduwe van Jan Bernard Blijdenstein. Hier volgt een gedeelte uit een ongedateerde brief, waarschijnlijk geschreven op 8 mei 1862.

“(.....) Het is een verschrikkelijke ramp die ons arm stadje heeft getroffen maar Goddank zijn er zeer weinig ongelukken te betreuren, wel hoort men hier en daar nog wel van iemand die vermist wordt, doch later kwamen zij allen wel terecht en men weet tot nu toe met zekerheid dat niemand verbrand is dan een heele oude vrouw die op den hagen woonde en Grevenstuks Naatje genoemd werd. Gij kunt U de confusie die hier gisteren aan huis heerschte niet voorstellen, wij waren met allerlei uit den brand geredde voorwerpen zoo overladen dat men er letterlijk niet door kon komen. Julia en Jan⁽¹⁾ hebben niets dan hunne boeken hun goud en zilver en de wieg met eenig kindergoed gered. Kleeren bijna niet anders als wat ze aan het lijf hadden, Kaatje en Trui⁽²⁾ hebben nog wat meer tijd gehad. Julia is des namiddags met baker en kind⁽³⁾ naar het Amelink gegaan, natuurlijk met een bed van ons en al het noodige voorzien. God geve dat zij hier goed mag afkomen, zij was niet erg geschrikt en hield zich heel bedaard. Ook Trui heeft zich zeer goed gehouden, zij is des avonds met kind⁽⁴⁾ en baker naar Gronau vertrokken, want daar wij nog den heelen nacht in angst verkeerden dat ook ons huis zou worden aangetast, konden zij hier niet naar bed gaan en dit was toch voor haar noodzakelijk; Kaatje en Herman, Blenken en Ju, Beij en de meiden van alle families huisvesten hier nu nog. Trui wilde ook zoo gaarne weer hier komen want zij heeft in Gronau rust noch duur. Daarenboven heb ik ook nog eene kamer voor het kantoor moeten inruimen, daar men daar nergens anders mede heen kon. (.....) Allen⁽⁵⁾ hebben hunne huizen en inboedel verzekerd, de papieren en boeken van waarde gered en als de brand waarborg maatschappijen zich nu maar goed houden, dan zal alles mettertijd wel weer terecht komen, hoewel het zeker jaren zal duren, eer ons stadje weer het oude is. Gisterenavond hebben wij het eens gewaagd om door de straten te wandelen, zoover het dan nog straten heeten kunnen. Gij kunt u met geen mogelijkheid voorstellen welk een verwoesting het is, alles alles is weg en als men er midden in staat, weet men dikwijls volstrekt niet, op wat hoogte men is, de toren is reeds meer dan half weg en het andere gedeelte zal waarschijnlijk ook wel spoedig vallen, alle kerken zijn geheel verwoest, de klokken liggen gesmolten midden op de markt, hoe ze daar gekomen zijn weet niemand. Wij hebben het aan de hulp der Gronausche spuiten voornamelijk te danken, dat wij hier behouden zijn, de schuur naast Aleida's huis (Dethard Elderink) en de huizen daar tegen over zijn de laatsten geweest”.

Uit een brief van 11 mei 1862:

“(..)Ik was des morgens twaalf uren even naar onze Julia gegaan om te zien, hoe het

1862: Lange Maar Enschede. Kantoor Fa. Jannink en Sociëteit.

Foto: Collectie OKT.

met haar ging, daar ik des morgens berigt ontvangen had, dat zij des nachts nog zeer veel pijn aan de borst gehad had. Ik trof haar echter niet tehuis, daar Jan haar bepraat had eens met hem naar Oom Hendrik's hof te gaan dewijl het zulk schoon weer was en de dokter wel graag had, zij wat in de buitenlucht was. Ik stond nog even met de baker te praten toen er brand geroepen werd. Op straat gekomen hoorde ik, dat die was uitgebroken achter in de Klanderstraat naast het huis van Oom en Jannes, ik ging daarop naar tante Na, waar wij in den tuin den brand zeer goed zien konden en wij ook spoedig bemerkten, dat die een bedenkelijk aanzien kreeg, daar ook weldra de huizen aan den overkant der straat in brand stonden; daar nu ongelukkig de wind juist over de stad was en deze vrij hevig was, sloeg het ook dadelijk naar den zoogenaamden Maseland's stoom op den hagen over, van daar op Schlenckers huis en de scholen en stond in een oogenblik geheel het achter 't hofje in brand. Ik ging zoodra ik bemerkte, dat het erger begon te worden dadelijk naar Julia's huis terug om te zien wat ik daar helpen kon. Nog nauwelijks daar gekomen stonden ook reeds de huizen van Jan Lemker en Willem ten Cate in brand. Wij lieten toen dadelijk een rijtuig komen, waar in wij Ju met baker en kind naar ons huis zonden; ik ging daarop naar boven om te zien, wat nog te redden was, haar zilver (behalve de mooie schildpadden doos, die ik haar als geschenk in het huishouden had gegeven), wat linnen-goed en het kindergoed met de wieg is nog gered, de overige boedel met bedden, onder en bovenkleeren, kortom alles is verbrand. Van daar terugkeerende kon ik reeds niet meer door de voordeur uit komen, maar moest achter door de schuur, die toen ook reeds van boven begon te branden, waarop ook weldra de geheele hofstraat in vlammen stond, terwijl zich de brand ook tevens naar de andere zijde, het stadhuis en de geheele lange straat uitbreidde, natuurlijk hadden de brandspuiten reeds lang alles opgegeven, daar een ieder wegliep om zijn eigen have en goed te redden. (...) Ons geheele huis was vol vlugtelingen, Julia met baker, kind en meid benevens de minne met haar kind, Trui met baker, kind en meid, Kaatje met hare meid, tante Trui met drie kinderen en twee meiden, tante Na, Julia Blenken, enz, allen hadden een toevlucht bij ons gezocht. (...) Gij kunt u niet voorstellen welk een menigte menschen er heden met den zondag door de ruïnen wandelden om alles eens in oogenschouw te nemen, allemaal vreemdelingen, ik geloof, dat ik niet te veel zeg, zoo ik het getal op twee duizend bepaal, en gisteren en eergisteren was het ook reeds druk bezocht".

Uit een brief van Maria Geertruid Ledeboer - van Heek, geschreven enkele dagen na de brand aan haar zoon Abraham in Engeland:

*"Lieve Abram,
Gode zij dank, die ons allen zoo genadig bewaard en gered heeft! Mijn dierbaar kind, wat hebben wij in weinige oogenblikken niet ondervonden. Mijne pen weigert het U te beschrijven. Mijne gedachten verdringen elkander. Toch wil ik trachten zooveel ik*

kan U mede te deelen. Wij zaten om een uur nog zoo rustig bij elkander. Julia⁶⁾ was voor het eerst weer bij ons koffiedinken, toen ons het geroep van brand verschrikte. Met gevaar vluchten wij onder de brandende kerk heen onder het loeijen en brullen en knetteren der vlammen. En daarbij een wind als een orkaan. Ik weet niet hoe ik het U beschrijven zal. Op 't kerkhof loopt Ds Evers, die zijn vrouw en kinderen mist en radeloos is. Het huis staat in volle vlam. Vrouwen met kinderen in den arm en aan de hand, met wiegen, met beddegoed, met meubels passeeren met mij de Mennisten Steeg. Bernard heeft zijn vogeltje bij den Koster gebracht. Hij haalt het en met het kooitje in de hand passeeren wij de Twistbrug, waar de menschen aan alle kanten aan het redden zijn. Wij gaan naar de fabriek, waar nu alle pogingen in het werk worden gesteld om die te behouden. De stukken, die te droogen hangen worden afgetrokken, overal het dak met menschen bezet om naar de vonken te zien. Onderwijl is het dak der kerk donderend ingevallen, de vuurgloed nadert meer en meer. Voor ons wordt het om de stofen de hitte ondragelijk. Met Mietje, die ik reeds veilig vooruit gezonden had en met Bernard begeven wij ons verder met den stroom van kermende menschen verder. Daar sleept men met ouden van dagen, hier roept men om verloren kinderen. Stom van smart over al de ellende gaat het verder. (.....) De weg is bezaaid met menschen, die met een weinig have en goed de stad verlaten. Doch nu komen de boeren op wagens aangereden om nog te redden, wat nog te redden is. Grootmoeder zend ik met Mietje, die vreeselijk van streek is, naar het Pot. Ik blijf met Bernard terug bij J. Amelink. Hier heb ik uren gestaan in doodsangst over Arnold, Oom Hendrik, Herman en Jan, die allen in de fabriek achter gebleven waren. Van tijd tot tijd kon men de fabriek zien en dan was allens weer in rook en vlammen gehuld. Zoo lang ik nog menschen op het dak zag, was ik gerust. Hier vond ik ook Ds Evers met familie terug, zij hadden niets gered dan de kleeren, die zij aan het lijf hadden. Kees Jennes sleepte zich daar ook half dood voort. Hem is alles verbrand en hij heeft het laag geassureerd. Terwijl ik daar sta komen de brandspuiten van Oldenzaal, doch de menschen kunnen niet meer ademen om den verstikkenden damp, zoodat zij niet veel meer kunnen uitrigten. Aan de Lossersche spuiten hebben ze meest het behoud der fabriek te danken”.

Noten

1. Haar kinderen Julia Blijdenstein en Gerrit Jan van Heek
2. Haar dochter Kaatje, echtgenote van Herman Elderink en haar schoondochter Trui Blenken, echtgenote van Benjamin Willem (Beij) Blijdenstein
3. Marie, geboren 4 april 1862
4. Jan Berend (Jan), geboren 16 april 1862
5. Van de Familie
6. Julia Blijdenstein, gehuwd met Gerrit Jan (Jan) van Heek. Zij was op 4 april 1862 bevallen van hun dochter Marie

HET LAATSTE STUKJE GELEGD?

Stel je voor dat je 35 jaar aan het puzzelen bent en prachtige stukken van de legpuzzel voor je op tafel ziet liggen. Maar er zijn ook nog open plekken in de puzzel. En je weet niet of er genoeg stukjes over zijn om de puzzel af te maken. Bovendien is het zo'n moderne puzzel, die op verschillende manieren in elkaar gezet kan worden, zodat je nooit weet of hij wel helemaal af is. En ondertussen zijn er al maar minder mensen om je met de puzzel te helpen.

Het bestuur van het VDI kan zich voorstellen dat de redactie van 't Inschrien zich de laatste tijd zo gevoeld heeft. Deze zomer heeft het VDI-bestuur aan de portefeuillehouders voor publicaties: Tonnie Peters en Geert Bekkering, gevraagd om na te gaan of het wenselijk en haalbaar is om een aantal periodieken van Twentse verenigingen samen te voegen tot één blad. Daarbij werd vooral gedacht aan samenvoegen met het blad *Environde* van Natuurmuseum en Museum Jannink, waarmee 't Inschrien al samenwerkte, maar niet uitgesloten werd een glossy magazine voor Twente, waarin geschiedenis, natuur, cultuur en streektaal allen aan de orde komen, dat in de kiosk te koop was. Het zal u niet verbazen dat het werkgroepje dat aan de gang ging, die laatste optie voorlopig vele stappen te ver vond gaan. Ondertussen blijkt in de Enschedese Gemeenteraad een meerderheid te vinden voor het stichten van een museum: *Environ*, waarin de integratie van natuur, cultuur en geschiedenis van Twente gepresenteerd wordt. Het VDI zal daaraan bijdragen, mogelijk daarin onderdak vinden. Een geïntegreerd blad zou daar goed bij passen.

Terwijl de werkgroep de mogelijkheden van zo'n blad onderzocht wist de redactie van 't Inschrien niet goed waar ze aan toe was en kon ook het bestuur ze daar niet snel genoeg voldoende duidelijkheid over geven. Dat was voor de redactie erg frustrerend. Gelukkig liet de begroting het toe om in ieder geval nog met een laatste nummer van 't Inschrien te komen, waarin terug gekeken kan worden op de fraaie puzzelstukken van 35 jaar en vooruitgeblikt naar een voltooide puzzel, die eigenlijk het begin is van een nieuwe, veranderende puzzel. Als alle plannen doorgaan krijgt u vanaf deze zomer een nieuw tijdschrift, met veel meer-, maar ook met de vertrouwde informatie, voor hetzelfde geld. Daarin zal dan waarschijnlijk ook de Moespot van de Kreenkeur de Twentse Sproake opgenomen zijn en misschien nog wel meer. Vanzelfsprekend zal er vanuit het VDI in ruime mate aan dat tijdschrift worden bijgedragen, waarschijnlijk door een grotendeels vernieuwde redactie.

Geert Bekkering

N.B.: Ongecorrigeerd. Buiten verantwoordelijkheid van de redactie.

35 JAAR INSCHRIEN

J.J.H. Meijer

Kort na de Tweede Wereldoorlog bloeide de eerdere belangstelling voor historisch onderzoek weer op. Een van de uitingen daarvan was het blad 'Erica', uitgegeven bij Roelofs van Goor te Meppel. Het bevatte onder meer bijdragen van Dingeldein, Hijzeler, Jans, Meyling en Odink. Helaas ging het in 1947 al weer ter ziele door een tekort aan middelen. Het bestuur van de Oudheidkamer Twente koesterde, blijkens bewaard gebleven correspondentie, toen reeds de gedachte om het blad voort te zetten als officieel orgaan van de Vereniging. Echter, gezien de grootte van onze Vereniging in die tijd, was daartoe geen sluitende exploitatie te verkrijgen.

De Oudheidkamer Twente mocht zich echter in volgende jaren verheugen in een toenemende belangstelling en een daaraan gekoppeld groeiend ledental, waarschijnlijk veroorzaakt door het succes van de presentatie van de collectie in het Rijksmuseum Twenthe, de boeiende excursies en de lezingen of 'praatavonden' in hetzelfde museum. Ook de cursussen Oud Schrift droegen bij aan die populariteit. In het begin van de jaren 70 zagen we, onder invloed van secretaris Adam Hulshoff, het karakter van de Jaarverslagen veranderen: steeds vaker werd daarin uitgebreid verslag gedaan van excursies en lezingen en een enkele keer werd zelfs een artikel, samenhangend met een excursie of lezing, geplaatst. Door deze ontwikkelingen werden de geesten in toenemende mate rijp voor een periodiek verschijnend verenigingsblad.

In de winter 1967/1968 werden vorderingen gemaakt: ik werd door de toenmalige voorzitter van de Oudheidkamer Dick Jordaan uitgenodigd voor een gesprek te zijnen huize op De Bleek te Haaksbergen. Daar, in de bibliotheek, legden we na enkele uren brainstormen, de basis voor een contactorgaan op historisch en volkskundig gebied voor Twente te verzorgen en uit te geven door de Oudheidkamer. Het zou een blad moeten worden, waarin alle streekculturele organisaties verslag zouden kunnen doen van hun activiteiten en waarin tevens een agenda diende te verschijnen van alle evenementen op historisch en volkskundig gebied in de regio. Ook zou het steeds enkele artikelen over die onderwerpen moeten plaatsen.

Over de samenstelling van de redactie waren we het snel eens: journalist en heemkundepublicist Adriaan Buter uit Neede, Rijksmuseum Twenthe-medewerker Herman Hagens uit Almelo, amateur-historicus Jan Overbeeke uit Haaksbergen. Ikzelf zou als eindredacteur de kar moeten trekken. Dit plan werd voorgelegd aan het Dagelijks Bestuur, dat overigens al door Jordaan was voorbereid. Het werd zonder problemen overgenomen en afgesproken werd, dat de toekomstige eindredacteur weliswaar geen deel zou uitmaken van het Dagelijks Bestuur, maar wel alle vergaderingen kon bijwonen om zo de band tussen het blad en het bestuur zo sterk mogelijk te maken. Achtereenvolgens werden Algemeen Bestuur en Algemene Ledenvergade-

ring geïnformeerd, hoewel de feitelijke besluitvorming reeds was geschied door het DB.

De kandidaat-redactieleden werden gepolst en allen konden zich vinden in de formule van het blad en traden toe tot de redactie ervan. Bovendien werd Rinie Berns bereid gevonden de administratie van het blad op zich te nemen.

Geheel in de geest van de bovengenoemde lijn van besluitvorming, dus nog voor de Algemene Ledenvergadering haar stem kon laten horen, werden de besturen van de Twentse historische en volkskundige organisaties uitgenodigd om enerzijds het concept te bespreken en anderzijds te vragen naar hun bereidheid tot medewerking. Tijdens de feitelijke bijeenkomst op 9 april 1968 in het Rijksmuseum Twente constateerden we een forse opkomst: alle uitgenodigde partijen waren aanwezig. Voelbaar was de huiver van met name de plaatselijke verenigingen voor overheersing door de Vereniging 'Oudheidkamer Twente', die zich inderdaad toen beschouwde als de moeder van alle lokale organisaties. Toch werd, zij het schoorvoetend, medewerking toegezegd. Het onderdeel van het voorgelegde plan om de leden van de andere organisaties tegen dezelfde prijs als de Oudheidkamer-leden een abonnement aan te bieden, sneuvelde wel: terecht merkte men op dat de meeste leden van de lokale verenigingen ook reeds lid waren van de Oudheidkamer Twente. Besloten werd daarom het systeem van losse abonnementen in te voeren.

De oproep om suggesties te doen voor een naam voor het blad leverde niets op.

Gelukkig kwam Adriaan Buter met een gouden idee: "t'Inschrien", de naam van het vakje bovenin de Twentse tuugkist, waarin men eertijds kostbaarheden placht te bewaren. En die naam bleef 35 jaar lang behouden!

Toen, zoals mocht worden verwacht, ook de Algemene Ledenvergadering van 25 april 1968 unaniem instemde met de exploitatie, stond niets meer de verschijning van het eerste nummer in de weg.

Dat rolt dan ook op 1 juli 1968 bij Drukkerij Twentsche Courant van de persen.

Het blad telt 16 pagina's en heeft een cognackleurig omslag met witte letters. De omslagversiering zet de lezers aan het denken: een urnenveld, de zuignappen van een inktvis, een maanlandschap met kraters? In feite was het een afdruk van een Perzisch textieldrukblok, een ontwerp van Niek Monster te Enschede.

Een trotse voorzitter Dick Jordaan schreef het openingswoord, waarin hij de doelstelling van het *Inschrien* nog eens duidelijk omschreef. Met bijdragen van B.J. Hekket over naamkunde (jarenlang een vaste rubriek), Hulshoff over Slot Anholt, Jordaan over Opgravingen in Haaksbergen en een aantal redactionele bijdragen, waaronder vaste rubrieken als Beurs (boeken tegen fancyprijzen, mmm), Agenda, Boek en Blad, Gehoord en Gelezen, zette de redactie een stevig eerste nummer neer, dat gunstig beoordeeld werd door onder anderen historicus en hoogleraar Regionale Geschiedbeoefening Jappe Alberts. Zelfs de kascommissie over het jaar 1968 gaf in haar uitvoerige verslag aan dat 't *Inschrien* inmiddels als verenigingsorgaan onmisbaar was geworden.

Kijken we naar de inhoudelijke ontwikkelingen, dan kunnen we vaststellen dat een deel van de opzet, namelijk het bieden van een uitwisselingsplatform voor de diverse heemkundeverenigingen, nooit is gerealiseerd. In 1972 werd nog een poging gewaagd via een door de Oudheidkamer Twente georganiseerde Contactdag in Diepenheim. Uitwisseling van ervaringen, op gang brengen van samenwerking vanuit de heemkundeverenigingen zelf, waren de thema's, doch tevergeefs (zie het aprilnummer van 1972). Wel stelde in 1971 de 'Twente-Dinkelland Naoberschap' opgericht in 1963, zich voor.

In datzelfde jaar start Provinciaal Archeoloog Ad Verlinde de rubriek 'Bodemvondsten'.

Vanaf 1973 neemt het aantal rubrieken af en worden er wat langere artikelen geplaatst. In 1974 wordt de eerste bijdrage in het Twents gepubliceerd: *'Eèn poond is vief oons'*, door mevr. L. Wissink-Bezoen.

Dat jaar verschijnt voor het eerst een artikel met 'bronvermelding', van de hand van D. Jordaan JGHzn: *'De havezathe Peckedam bij Diepenveen'*. Het voorbeeld wordt gevolgd door B.J. Hekket in *'De textielindustrie weerspiegeld in enkele familienamen'*.

Vanaf 1975 wordt jaarlijks in april het Jaarverslag van de Vereniging 'Oudheidkamer Twente' ingevoegd. Het julinummer van 1976 is geheel gewijd aan een artikel van ondergetekende over de *'Duvelshof in De Lutte'*. Deze uitspatting (overigens een verlegenheidsoplossing als gevolg van te weinig beschikbare kopij) werd door de lezers niet gewaardeerd, getuige de opening van het oktober-nummer met 'Kritiek'. Eveneens in oktober 1976 bieden we voor het eerst via 't Inschrien de cursussen Oud Schrift voor beginners en gevorderden aan.

In 1980 maakt de 'Kreenk vuur de Twentsche sproak' reclame voor lidmaatschap en wordt uiteraard aandacht besteed aan '75 jaar Oudheidkamer Twente'. De op de herdenkingsbijeenkomst uitgesproken rede door prof. H. Entjes, *'De toekomst van het regionalisme'*, wordt begin 1981 geplaatst.

In 1982 verschijnt naast 't Inschrien nu ook het tijdschrift 'Stad en Land' van de Twente Akademie. In toenemende mate wordt uit de rubriek 'Tijdschriften' helder, dat praktisch alle heemkundige verenigingen een eigen periodiek ontwikkelen. Dit maakt het voor ons blad steeds moeilijker om aan het in 1968 gestelde doel te voldoen.

Vanaf de 16e jaargang, 1984, krijgt het omslag en ander aanzien: grijs, met daarop een silhouet van Twente. De eerste advertenties verschijnen.

In 1987 voert de redactie het 'jaartheme' in: elk nummer moet minimaal één artikel over een vastgesteld, in het januari-nummer ingeleid thema bevatten. Gestart wordt met het thema *'Landschap en Landschapszorg'*. De Archeologische Werkgroep

Nederland, afdeling Twente, levert voor het eerst een artikel, uiteraard over archeologie.

In 1988 wordt het thema 'Goederenregisters' behandeld, in 1989 'Grensmarkeringen', leidend tot de start van het Markegrenzen-onderzoek in Twente (De redactie grijpt dit thema aan voor een gezamenlijke fietstocht langs de grenspalen en -stenen van de Twents-Duitse grens), in 1990 de 'Jacht', in 1991 'Bouwen in Twente in het industriële tijdperk', in 1992 'Munt- en penningkunde' en in 1993 'Luidklokken'. In 1999 wordt doorgestart met het jaarthema 'Volkscultuur', in 2000 volgt 'Eigentijdse textielindustrie in Twente', in 2001 het thema 'Water' en in 2002 'Twente rond 1800'. Het thema voor 2003, 'Boerderijen', was reeds voorbereid doch kan helaas niet meer worden uitgevoerd vanwege de vrij abrupte beëindiging van de uitgave van ons blad.

In 1989 wordt opnieuw het uiterlijk van 't Inschrien veranderd: afgebeeld wordt een deel van een rozet, voorkomend op de panelen van een tuigkist. In oktober van dat jaar gedenken we de overleden oud-voorzitter Dick Jordaan.

Na het Markegrenzen-onderzoek hebben we de smaak te pakken gekregen en proberen nu ook andere studiegroepen in te stellen. In 1990 doen we een oproep in 't Inschrien voor medewerking aan een studie 'Vrouwengeschiedenis in Twente', waarop echter geen reactie komt.

Vanaf 1991 begint de kwestie van de uitzetting uit het Rijksmuseum Twenthe in diverse bijdragen een rol te spelen. Vanaf 1992 passen we het omslagontwerp aan op het jaarthema, in dat jaar 'munt- en penningkunde'.

Mede als gevolg van de veranderende relatie met het Rijksmuseum Twenthe worden de middelen van de Oudheidkamer Twente beperkter. Ook 't Inschrien moet inleveren. In 1994, na een periode van 25 jaar, wordt doorgestart met een kostenbesparend kleiner formaat, gedrukt bij de Soweco in Almelo, welke daarmee Dinkeldruk BV te Oldenzaal, onze drukker sinds 1977, vervangt. Echter, de nieuwe uitvoering maakt wel een uitbreiding naar 24 pagina's mogelijk.

In 1995 maken we een begin met beschrijvingen van delen van de verzameling van de Oudheidkamer en wel met de kaartenverzameling. In oktober besteden we aandacht aan het 90-jarige bestaan van de Vereniging.

In 1996 gedenken we oud-secretaris Adam Hulshoff.

In juni is de fusie Oudheidkamer Twente en Twente Akademie tot het Van Deirse Instituut een feit. De beide bladen, Stad en Land en 't Inschrien fuseren eveneens en worden voortgezet in 't Inschrien. Adriaan Buter verzorgt vanaf dat moment de rubriek 'Zwaleman'. De rubriek 'Uit het Elderinkshuis' doet in 1997 zijn intrede, waarmee de functie van 't Inschrien als huisorgaan van het Van Deirse Instituut wordt onderstreept. Aanvankelijk verzorgd door Arnold Fortuin wordt deze taak al gauw overgenomen door Aukje Krommendijk.

Uiteraard besteden we hier ook aandacht aan de personele ontwikkelingen binnen de redactie.

Zoals gezegd bestond de eerste redactie uit Adriaan Buter, Herman Hagens, Jan Overbeeke en schrijver dezes als eindredacteur en Rinie Berns als administratrice.

Adriaan Buter haakte tijdelijk af als redactielid toen hij het te druk kreeg met Stad en Land, het orgaan van de Twente Academie. Na de samenvoeging van beide bladen in 1996 trad hij weer toe en bleef aan tot zijn overlijden in 2000.

Redacteur Jan Overbeeke legde zijn functie neer per 1 januari 1990 en kreeg een half jaar later, mede vanwege zijn verdiensten voor 't Inschrien, de orde van Oranje Nassau in goud toegekend.

Blij waren we met de versterking van de redactie in 1983 van Aafke Brunt te Delden, archivaris van Twickel en publiciste van een veelheid van studies en artikelen in relatie tot Twickel en Delden. Greet Paskamp, historica en publiciste te Mander volgde in 1987 Theo van Stapele op, die gedurende een tiental jaren redactielid was geweest. Zij nam in 1990 het eindredacteurschap op zich. In 1988 trad toe Helmg Kleerebezem, als historicus en publicist eerder reeds actief in Oald Hengel, HEIM en Twickel. De laatste uitbreiding vond plaats in 1990, toen historicus en leraar geschiedenis Egon Wevers, later ook actief binnen de Vereniging tot Beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis, toetrad. Met zijn belangstelling voor de hedendaagse geschiedenis wist hij een toename van artikelen op dat gebied te bewerkstelligen.

Van de administrateurs van ons blad noemde ik reeds Rinie Berns. Zij werd in 1971 opgevolgd door een wel zeer betrokken mejufvrouw (Ger) Weussing. Vanaf 1978 was Jan Gorel was onze laatste administrateur, waarna de respectievelijke penningmeesters van onze Vereniging dit ambt voor hun rekening namen.

Door alle tijden is voor alle redactie-samenstellingen - waarvan de administrateur onderdeel uitmaakte - de hechte onderlinge band tekend geweest. Vijfendertig jaren lang vond trouw praktisch elke eerste vrijdagavond van de maand de redactievergadering plaats, afwisselend bij een der redactieleden thuis. Daarbij hebben we heel wat kilometers afgereisd tussen Delden, Oele, Hengelo, Borne, Enschede, Neede en Mander. En naast het benodigde werk aan de totstandkoming van nieuwe nummers, was er tijdens die bijeenkomsten altijd ruimte voor kennisuitwisseling, voor zeer veel gezelligheid, voor veel hapjes en drankjes. Daarnaast tracteerden de leden zichzelf jaarlijks op een 'uitje', bijvoorbeeld in de vorm van een gezamenlijke 'cultuur-historische' fietstocht.

De besturen van het Van Deirse Instituut, het Natuurmuseum Enschede, het Museum Jannink hebben sinds kort het idee opgevat om de eigen periodieken op te heffen en gezamenlijk een nieuw blad te gaan verzorgen.

Wij wensen de redactie van dat nieuwe orgaan, waarin vanuit de Inschrien-redactie

alleen Helmig Kleerebezem zal participeren, succes toe bij het vinden en uitvoeren van een formule, waarbij de respectievelijke achterbannen voldoende aan hun trekken komen.

We danken onze lezers voor hun belangstelling, en alle auteurs die er al die jaren mede voor zorgden, dat 't Inschrien het lezen waard was.

REGLEMENT VOOR DE BIBLIOTHEEK VAN HET VAN DEINSE INSTITUUT

Algemeen

1. **De studiezaal van de bibliotheek is voor iedereen open op dinsdag en donderdag van 9.30 tot 12.30 en op vrijdag van 9.30 tot 17.00 en verder op afspraak.** U wordt verzocht, te beginnen met het invullen van het gastenboek. U vindt daar ook een clientnummer, te gebruiken bij het invullen van de inzagekaart.
2. De boeken en tijdschriften die in de studiezaal staan zijn alleen ter inzage en kunnen niet geleend worden of uit de studiezaal worden verwijderd.
3. **De boeken uit de bibliotheek kunnen, op verzoek, door de studiezaal -toezichthouder ter inzage worden gegeven in de studiezaal. Hiervoor dient een inzagekaart te worden ingevuld. Deze vindt u in het grijze kistje op tafel.**
4. De bibliotheek is aangesloten bij het interbibliotheccair leenverkeer.
5. **Alleen donateurs van het V.D.I. en leden van de Oudheidkamer "Twente" kunnen boeken uit de bibliotheek lenen.**

Uitgezonderd zijn: boeken die nog niet zijn ingewerkt

boeken van voor 1940, of die bijzonder kwetsbaar zijn

boeken uit de studiezaal

niet ingebonden tijdschriften.

Er dient een (dubbele) leenkaart te worden ingevuld en ondertekend door de lener.

De uitleentermijn is een maand.

Verlenging is mogelijk , alleen bij een studiezaalmedewerker, ev. telefonisch.

Bij niet tijdige retour wordt een boete geheven van € 1.- per week

6. De studiezaal - medewerkers verlenen , indien nodig en voorzover de tijd dat toelaat,hulp bij het vinden van gewenste literatuur.
7. Voor hulp,inzage en lenen kunt u op de openingsuren terecht,(voor lenen tot een **kwartier voor** sluiting), behalve vrijdags van 12.00 tot 13.00.
Voor vlotte dienstverlening is het aan te raden van te voren telefonisch een afspraak te maken .
8. **Kopiëren** uit boeken,tijdschriften en dergelijke kan alleen als de staat van het boek e.d. dat toelaat, zulks te beoordeling van de studiezaal - medewerker en dan **alleen** door een medewerker.

De kosten hiervan zijn voor leden/donateurs: A4: € 0,07 ; A3: € 0,14

voor niet - leden cq.donateurs: A4: € 0,09 ; A3: € 0,18

OPROEP!

Bij onze bibliotheek c.q. documentatieafdeling wordt hard gewerkt aan een betere ontsluiting van boeken, tijdschriften en andere informatiedragers. Er is daarom behoefte aan nieuwe vrijwilligers voor de volgende taken:

- het inbrengen van gegevens in diverse computerbestanden
- het inbinden van onze vele tijdschriften

Ook kunnen we nog iemand gebruiken voor hulp in de studiezaal.

U kunt na een inwerkperiode zelfstandig uw taak uitoefenen op een zelfgekozen tijdstip, binnen de grenzen van onze openingstijden.

We hopen binnenkort een aantal nieuwe collega's te mogen begroeten! Denk erover na en meld u aan bij onze huismeester. U bent van harte welkom!

We zijn net zo thuis in de buurt als u

De Rabobank is een bank met een idee. Het idee dat je samen sterk bent. De Rabobank heeft als geen ander een traditie van samenwerken en bouwen aan relaties. Het is een bank van mensen vóór mensen.

Dat merkt u al snel in het persoonlijke contact. Elke Rabobank staat midden in de samenleving. Daarom zijn we vaak betrokken bij activiteiten in het bedrijfsleven, verenigingen en scholen. We weten wat er leeft, ook als het niet om bankzaken gaat. Kortom, we zijn een bank die net zo thuis is in de buurt als u.

Rabobank

HUIZE HÖLTERHOF

Hölterhofweg 325
7534 PT Enschede
Tel. 053 - 4611306

Huize Hölterhof, moeilijk te vinden.....
Een openbaring om te ontdekken!

Van november t/m april:
diners-koffietafels
recepties-familieëunies enz.

Van mei t/m oktober:
55-plus vakantieweken.

Vraagt folder en programma

A. Bonzet SPECIAAL BOEKBINDERIJ
DE OSSENBOER 44 - ENSCHEDE
tel. 053 - 4314069

**OOK UW BINDWERK
IS BIJ ONS WELKOM**
wij zijn een niet te grote
binderij waar kwaliteit
en service nog
mogelijk is

*Gespecialiseerde handboekbinderij
voor particuliere- en rijksopdrachten
Levering franco door geheel Nederland
Kleine tot grote oplagen - speciale opdrachten*

Algemene en Wetenschappelijke Boeken
Tijdschriften
Kantoorartikelen en Schrijfwaren
School- en Studieboeken
Multimedia

boekhandel **Broekhuis**
Sinds 1868

> BROEKHUIS HENGELO

Wemenstraat 45 T (074)2910267 F 2913892

WWW.BOEKHANDELBROEKHUIS.NL